ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών

Τόμ. 37, Αρ. 2 (2023)

2/2023

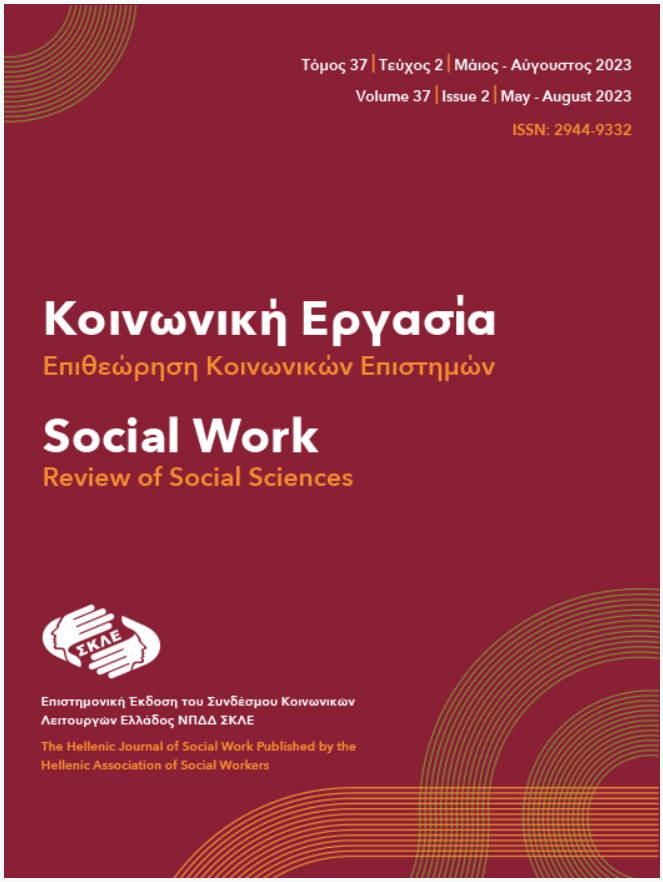

Σχέση μεταξύ γλωσσικής ανάπτυξης και προβλημάτων συμπεριφοράς στα νήπια

Νικόλαος Παππάς

doi: 10.12681/socialwork-rss.36336

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παππάς Ν. (2023). Σχέση μεταξύ γλωσσικής ανάπτυξης και προβλημάτων συμπεριφοράς στα νήπια. *Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, *37*(2), 48–69. https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.36336

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ • ΤΟΜΟΣ 37, ΤΕΥΧΟΣ 2, ΕΤΟΣ 2023
©Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος
Άδεια CC-BY-SA 4.0
ISSN: 2944-9332

Σχέση μεταξύ γλωσσικής ανάπτυξης και προβλημάτων συμπεριφοράς στα νήπια

Παππάς Νικόλαος[1]

[1] Κοινωνικός Λειτουργός MSW MSc, Εκπαιδευτής Ενηλίκων MSc, Υπ. Δρ. ΠΑ.Δ.Α

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης η οποία μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στη γλωσσική ανάπτυξη και σε προβλήματα συμπεριφοράς σε νήπια τυπικής ανάπτυξης, 12-38 μηνών. Στη μελέτη συμμετείχαν 120 παιδιά (68 αγόρια και 52 κορίτσια) ηλικίας 12 έως 38 μηνών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι σε ότι αφορά την *Κατανόηση Φράσεων*, την *Κατανόηση Ουσιαστικών*, την *Κατανόηση Περιγραφικών Λέξεων* και στην *Κατανόηση Λέξεων Ενέργειας*, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των Τυπικής Ανάπτυξης παιδιών και παιδιών με Καθυστέρηση Λεξιλογίου. Στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει στην *Παραγωγή Ουσιαστικών* καθώς και στην ταυτόχρονη Παραγωγή Ουσιαστικών και *Δείξη* Αντικειμένων, μεταξύ ΤΑ παιδιών και παιδιών με ΚΛ. Σε ότι αφορά τη *Δείξη Αντικειμένων*, στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει μεταξύ των παιδιών που εντοπίστηκαν με ΚΛ τα οποία τείνουν περισσότερο στο να *δείχνουν* οντότητες που αποδίδονται σε *Ουσιαστικά*. Επίσης, τα ΤΑ παιδιά μπορούν να Παράγουν στατιστικά σημαντικά περισσότερες *Περιγραφικές και Λειτουργικές Λέξεις*, σε σύγκριση με τα παιδιά με ΚΛ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα δύο φύλα δεν παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την *Κατανόηση Ουσιαστικών*, τη *Δείξη Αντικειμένων*, την *Παραγωγή Ουσιαστικών* και τον συνδυασμό *Παραγωγής και Δείξης*. Επίσης, φαίνεται ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν περισσότερα *Συναισθηματικά Προβλήματα*, *Σωματικές Ενοχλήσεις* ή *Προβλήματα Προσοχής*, παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις στην ικανότητα κατανόησης επικοινωνιακών φράσεων.

Λέξεις-κλειδιά: Γλωσσική ανάπτυξη, Προβλήματα συμπεριφοράς, Νηπιακή ηλικία, Τυπική ανάπτυξη, Καθυστέρηση λεξιλογίου

Στοιχεία Επικοινωνίας: Νικόλαος Παππάς, nikolaospappas7@gmail.com

Εισαγωγή

Η γλωσσική ανάπτυξη αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αναπτυξιακά ορόσημα και δείκτη της φυσιολογικής ανάπτυξης των παιδιών. Τα περισσότερα νήπια παράγουν τις πρώτες τους λέξεις κάποια στιγμή μεταξύ του 12ου και 18ου μήνα, ενώ μέχρι τους 24 μήνες χρησιμοποιούν περισσότερες από 50 λέξεις (300 κατά μέσο όρο), τις οποίες μπορούν να συνδυάζουν ανά ζεύγη για να φτιάξουν τις πρώτες τους απλές προτάσεις. Μέχρι τους 30 μήνες έχουν ήδη αναπτύξει ένα σημαντικό λεξιλόγιο (Feldman et al., 2005; Καρούσου & Πετρογιάννης, 2014; Παπαηλιού, 2005). Σύμφωνα με τη Hick et al. (2002), προηγούμενες μελέτες (Rice et al., 1994) για την ανάπτυξη λεξιλογίου σε παιδιά με Καθυστέρηση Λεξιλογίου (ΚΛ) έχουν εξετάσει τόσο τις γενικές καθυστερήσεις του λεξιλογίου συνολικά, όπως η έναρξη των πρώτων λέξεων καθώς και συγκεκριμένα ελλείμματα διαφορετικής τάξης λέξεων όπως για παράδειγμα τις ιδιαίτερες δυσκολίες πρόσκτησης ρημάτων.

Αν και τα παιδιά με ΚΛ αρχίζουν να παράγουν λεξιλόγιο σε ένα σε μεταγενέστερο στάδιο από ότι συνήθως τα Τυπικής Ανάπτυξης (ΤΑ) παιδιά, υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό στην ηλικία κατά την οποία παράγουν τα πρώτα τους λόγια. Μια πρόσφατη ανασκόπηση από τον Leonard (2014) αντικατοπτρίζει την ετερογένεια που υπάρχει στις περιπτώσεις παιδιών με ΚΛ. Αυτό αντιστοιχεί στο ευρύ φάσμα των ατομικών διαφορών που υπάρχουν στην ανάπτυξη λεξιλογίου στο φυσιολογικό πληθυσμό (Fenson et al., 1993). Οι ατομικές διαφοροποιήσεις στην αναπτυξιακή πορεία των παιδιών είναι εξαιρετικά μεγάλες και στα πλαίσια της ΤΑ είναι αναμενόμενες μεγάλες χρονικές αποκλίσεις στην ανάδυση συγκεκριμένων δεξιοτήτων (Bates, Bretherton & Snyder, 1988; Fenson et al., 1993; Fenson et al., 2000). Μεγάλες ατομικές διαφορές στο ρυθμό ανάπτυξης του λεξιλογίου κατά τη διάρκεια το δεύτερου έτος της ζωής έχουν επαρκώς τεκμηριωθεί από προηγούμενες μελέτες. Μερικά παιδιά αναφέρεται ότι παράγουν μικρή ή καθόλου ουσιαστική ομιλία πριν από τους 16 μήνες, ενώ άλλα παρουσιάζουν εκφραστικά λεξιλόγια με περισσότερες από 300 λέξεις. Μελέτες που έχουν αξιοποιήσει το CDI:WS και το LDS στην Αγγλική γλώσσα (Bates et al., 1994; Rescorla & Achenbach, 2002) καταδεικνύουν ότι το λεξιλόγιο του 10% των παιδιών στους 24 μήνες, είναι σχεδόν εννέα φορές μεγαλύτερο από το λεξιλόγιο των παιδιών που βρίσκονται στο κατώτερο ποσοστό του 10%, (Papaeliou & Rescorla, 2011). Τα παιδιά με ΚΛ διακρίνονται από τα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά κυρίως στον ρυθμό και την πορεία της γλωσσικής τους ανάπτυξης (Leonard, 2014). Δεδομένου ότι τα παιδιά με ΚΛ καθυστερούν να αποκτήσουν τις πρώτες τους λέξεις, είναι ενδιαφέρον να μελετηθεί αν οι πρώιμες μορφές που χρησιμοποιούνται από αυτά τα παιδιά διαφέρουν από εκείνες των παιδιών που ακολουθούν μια πιο τυπική αναπτυξιακή πορεία (Hick et al., 2002).

Την περίοδο των τριών πρώτων χρόνων της ζωής του βρέφους, λόγω της πλαστικότητας και της ανάπτυξης του εγκεφάλου, σημαντική επίδραση στην ψυχοκοινωνική εξέλιξη του βρέφους έχει η συναισθηματική κατάσταση του φροντιστή. Για παράδειγμα, υψηλά επίπεδα στρες και άγχους του φροντιστή φαίνεται να έχουν άμεσες συνέπειες στην συμπεριφορά, τα συστήματα απόκρισης και τη συνολική ανάπτυξη του βρέφους (Lyons-Ruth et al., 2017). Το άγχος που βιώνουν οι γονείς λόγω δυσάρεστων ή τραυματικών καταστάσεων μπορεί να μεταβιβάζεται στα βρέφη και τα νήπια (Bohlin & Hagekull, 2009). Επίσης, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, το περιβάλλον και η εργασιακή κατάσταση των γονέων είναι παράγοντες οι οποίοι φαίνεται να συνδέονται ή να επηρεάζουν την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Easterbrooks et al., 2013). Οι Bretherton et al. (2014), αναφέρουν ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας με γλωσσική δυσλειτουργία έχουν περισσότερες συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες από τα τυπικής ανάπτυξης παιδιά. Οι Beitchman and Brownlie (2010) υποστηρίζουν ότι οι υψηλές γλωσσικές ικανότητες των παιδιών επηρεάζουν θετικά την ενίσχυση του ψυχοκοινωνικού τους προφίλ. Σύμφωνα με τους Toppelberg and Shapiro (2000), η

έγκαιρη ανίχνευση των γλωσσικών προβλημάτων μπορεί να είναι καθοριστική για την πρόληψη ψυχιατρικών προβλημάτων. Αξιοσημείωτο είναι ότι ορισμένες μελέτες (Benasich et al., 1993; Rescorla et al., 2007) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα προβλήματα συμπεριφοράς σχετίζονταν με τη συμπερίληψη παιδιών με νευροαναπτυξιακή καθυστέρηση ή με διαταραχή του φάσματος του αυτισμού. Επίσης, είναι αμφισβητήσιμο εάν η διάγνωση της ΔΕΠ-Υ αποτελεί έγκυρη διάγνωση στα παιδιά προσχολικής ηλικίας επειδή είναι δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ κλινικά σημαντικών προβλημάτων συμπεριφοράς και αυτών που είναι έχουν παροδική εμφάνιση (Campbell, 1995; Marakovitz & Campbell, 1998). Γενικότερα, είναι λίγες οι έρευνες που αναφέρονται στη σύγκριση των παιδιών με συμπτώματα ΔΕΠ-Υ και σε αυτά με γλωσσική καθυστέρηση στην προσχολική ηλικία (Rohrer-Baumgartner et al., 2016).

Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη λεξιλογίου σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες (κοινωνικο-οικονομικούς, σχέση του παιδιού με φροντιστές) φαίνεται να δημιουργεί επιπρόσθετο κίνδυνο εμφάνισης ψυχοκοινωνικών δυσκολιών, όμως η σχέση η οποία φαίνεται υπάρχει μεταξύ γλωσσικών προβλημάτων και προβλημάτων συμπεριφοράς δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς στην προσχολική ηλικία (Beitchman & Brownlie, 2010; Carson et al., 1998; Καρούσου & Μοκαΐτη, 2018; Nærland, 2011; Nes et al., 2015). Γενικότερα στη σχετική βιβλιογραφία, λείπει η πληροφόρηση για τη συμβολή της γλωσσικής ανάπτυξης σε ότι αφορά στη συμπεριφορά των παιδιών προσχολικής ηλικίας (Bretherton et al., 2014; Stanton-Chapman et al., 2007).

Σκοπός Της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τη σχέση η οποία μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στη γλωσσική ανάπτυξη και σε προβλήματα συμπεριφοράς σε νήπια τυπικής ανάπτυξης 12-38 μηνών. Τα ερευνητικά ερωτήματα, σύμφωνα με τη μελέτη της βιβλιογραφίας, διαμορφώθηκαν ως εξής :

1. Υπάρχουν γλωσσικά προβλήματα σε νήπια ηλικίας 12-38 μηνών;
2. Υπάρχουν προβλήματα συμπεριφοράς σε νήπια ηλικίας 12-38 μηνών;
3. Υπάρχει σχέση στην ανάπτυξη του λεξιλογίου με τα προβλήματα συμπεριφοράς σε νήπια ηλικίας 12-38 μηνών;
4. Υπάρχει σχέση με το φύλο και τα γλωσσικά προβλήματα σε νήπια ηλικίας 12-38 μηνών;

Μέθοδος

Σχεδιασμός της έρευνας

Το δείγμα της συγχρονικής έρευνας αποτέλεσαν 120 νήπια, τα οποία φοιτούσαν σε επτά κρατικούς (2 μεικτούς βρεφονηπιακούς/παιδικούς & 6 παιδικούς) σταθμούς σε Δήμο της Δυτικής Αττικής. Τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα παρουσίαζαν φυσιολογική ανάπτυξη, σύμφωνα με τις αναφορές των γονέων και των νηπιαγωγών/ βρεφονηπιοκόμων και είχαν την ελληνική ως μητρική γλώσσα. Η διαδικασία διανομής των ερωτηματολογίων ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2019 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2019. Από τα ερωτηματολόγια που δόθηκαν, το ποσοστό επιστροφής ανέρχονταν κατά προσέγγιση στο 20%. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι κανένα από τα παιδιά ηλικίας άνω των 24 μηνών που περιλαμβάνονται στην ομάδα με καθυστέρηση στη ανάπτυξη λεξιλογίου δεν είχε κλινική διάγνωση ΔΕΠ-Υ ή ΔΑΦ.

Δείγμα

Στην παρούσα έρευνα το αρχικό, συνολικό δείγμα (N=120) των νηπίων ηλικίας 12-38 μηνών, αποτελούνταν από 68 αγόρια και 52 κορίτσια. Συνολικά συμμετείχαν 120 γονείς (ένας γονιός/παιδί) οι

οποίοι συμπλήρωσαν 2 ερωτηματολόγια γονικών αναφορών, τα οποία αντιστοιχούσαν σε ένα παιδί. Από την επεξεργασία των δεδομένων, προέκυψαν τρεις ηλικιακές κατηγορίες και συγκεκριμένα 12-18 μηνών, 19-23 μηνών και 24-38 μηνών αντίστοιχα. Η ηλικιακή ομάδα από την οποία αποτελείται η πλειοψηφία των παιδιών του δείγματος (N=112), ήταν αυτή των 24-38 μηνών σε ποσοστό 34.2% επί του συνολικού δείγματος (N=120).

Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων

Ερωτηματολόγιο Ανάπτυξης Επικοινωνιακών Δεξιοτήτων (MacArthur-Bates CDI)

Ένα από τα πιο διαδεδομένα εργαλεία αξιολόγησης της επικοινωνιακής ανάπτυξης των παιδιών που συμπληρώνεται από γονείς είναι το MacArthur Communicative Development Inventories «Ερωτηματολόγιο Ανάπτυξης των Επικοινωνιακών Ικανοτήτων (CDIs)», για παιδιά 8 έως 37 μηνών (Bates et al., 1994; Dale & Penfold, 2011; Fenson et al., 2000; Fenson et al., 2003; Fenson et al., 2007). Μια προσαρμογή της εκδοχής MCDI:W&G στα ελληνικά, έχει αξιοποιηθεί και στην παρούσα έρευνα και βρίσκεται υπό ανάπτυξη από τους Markodimitraki et al. (2015).

Περιεχόμενο Ερωτηματολόγιου Ανάπτυξης Επικοινωνιακών Ικανοτήτων (MacArthur-Bates, CDI)

Το Ερωτηματολόγιο Ανάπτυξης Επικοινωνιακών Ικανοτήτων MacArthur-Bates (CDI) είναι ένα από τα ευρύτερα χρησιμοποιούμενα εργαλεία αξιολόγησης για την ανάπτυξη του πρώιμου λεξιλογίου (Fenson et al., 2007). Το CDI-Words and Gestures (CDI-WG) αξιολογεί την πρώιμη κατανόηση του λεξιλογίου και την παραγωγή μαζί με τις επικοινωνιακές χειρονομίες, Το ερωτηματολόγιο περιέχει σημασιολογικές κατηγορίες και λέξεις οι οποίες βοηθούν στην κατανόηση της λεξιλογικής ανάπτυξης των παιδιών. Στο πρώτο μέρος το εργαλείο (φόρμα) προτρέπει τους γονείς να τεκμηριώσουν την κατανόηση του παιδιού για αντικείμενα πρώιμου λεξιλογίου που χωρίζονται σε σημασιολογικές κατηγορίες όπως ονόματα ζώων, οικιακά αντικείμενα κ.ά. Το δεύτερο μέρος του εντύπου ζητά από τους γονείς να καταγράψουν τις επικοινωνιακές και συμβολικές χειρονομίες που το παιδί έχει δοκιμάσει, μιμείται ή ολοκληρώσει. Ως ψυχομετρικό εργαλείο θεωρείται έγκυρο και αξιόπιστο από την επιστημονική κοινότητα κατά την αξιολόγηση της λεξιλογικής και σημασιολογικής ανάπτυξης των παιδιών βρεφικής ηλικίας. Η βαθμολόγηση της λίστας πραγματοποιείται από τον ερευνητή σε ειδικό έντυπο (Guiberson & Rodriguez, 2010). Συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος οι γονείς θα πρέπει να συμπληρώσουν στο ερωτηματολόγιο πληροφορίες για την: Α) Προλεκτική επικοινωνία (3 ερωτήσεις, *«Ναι» - «Όχι»*) και Β) πληροφορίες για σύντομες φράσεις που κατανοεί το παιδί (28 ερωτήσεις, σε μία στήλη: *«Καταλαβαίνει»*). Στο δεύτερο μέρος οι γονείς θα πρέπει να συμπληρώσουν στο ερωτηματολόγιο πληροφορίες τόσο σχετικά με την κατανόηση όσο και με την έκφραση σε τρεις στήλες, (*καταλαβαίνει-λέει-δείχνει*), αν το παιδί τους αναφέρει ήχους ή λέξεις από μια λίστα (12), ήχων ή λέξεων που ξεκινούν από απλούς ήχους μέχρι πιο αφηρημένες λέξεις: (*πα-πα, γαβ-γαβ*), (36), ονόματα ζώων (*πουλί, γατούλα*), οχήματα (9) (*ποδήλατο, λεωφορείο*), παιχνίδια (8), (*μπαλόνι, βιβλίο*), τρόφιμα και ποτά (30), (*καρότο, χυμός*), είδη ένδυσης-αξεσουάρ (19) (*κουμπί, παλτό*), μέρη σώματος (20), (*δάχτυλα, δόντια*), έπιπλα και δωμάτια (24), (*καρέκλα, μπάνιο*), μικρά αντικείμενα οικιακής χρήσης (36), (*μολύβι, πετσέτα*), χώροι και αντικείμενα εκτός σπιτιού(27), (*παιδική χαρά, βουνό*), άνθρωποι (20), (*θεία, δασκάλα*), παιχνίδια και συνήθειες (19), (*κου-κου-τσα!, μπάνιο*), λέξεις που δείχνουν ενέργεια/ρήματα (55), (*σπρώχνω, βάζω*), λέξεις για το χρόνο/επιρρήματα (8), (*μετά, τώρα*), περιγραφικές λέξεις/επίθετα (37), (*κρύος, άτακτος*), αντωνυμίες (11), (*αυτό, εμένα*), ερωτηματικές λέξεις (6), (*που;, γιατί;*), τοπικά επιρρήματα (11), (*πίσω, μέσα*),

επιρρήματα και αντωνυμίες που δείχνουν ποσό (8), (*όλοι, καθόλου*), (Ράλλη 2019). Στο δεύτερο μέρος υπάρχουν 5 λίστες με ερωτήσεις στις οποίες οι γονείς απαντούν με *Ναι ή Όχι,* σχετικά με την εμφάνιση επικοινωνιακών χειρονομιών όπως είναι η δείξη και η ανάδυση συνεργατικού παιχνιδιού, οι κοινωνικές ρουτίνες όπως ο χαιρετισμός, αλλά και η μίμηση ενεργειών με αντικείμενα (συμβολικό παιχνίδι), (Ράλλη, 2019).

Εγκυρότητα και Αξιοπιστία

Τα εργαλεία γονικής αναφοράς MacArthur–Bates Communicative Development Inventory (CDI) σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, έχουν υποβληθεί σε συστηματικούς ελέγχους οι οποίοι έχουν δώσει ικανοποιητικά αποτελέσματα ως προς την αξιοπιστία και την εγκυρότητά τους και έχουν αποδώσει θετικά αποτελέσματα. Ενδεικτικά, πολλές μελέτες αναφέρουν υψηλές συσχετίσεις των διαφόρων υποκλιμάκων των CDIs με τα αποτελέσματα άμεσων αξιολογήσεων του επικοινωνιακού επιπέδου των παιδιών, καθώς και με άλλα σταθμισμένα ψυχομετρικά εργαλεία (Dale, 1991, 1996; Fenson et al., 1994; Feldman, et al., 2005; Heilmann et al, 2005). Επίσης, ισχυρή προβλεπτική εγκυρότητα έχει αναφερθεί τόσο για τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά (Bornstein & Haynes, 1998; Reese & Read, 2000) όσο και για παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές (Dale et al., 2003; Miller, Sedey & Miolo, 1995; Thal et al., 1997), (Καρούσου & Πετρογιάννης, 2014).

Ερωτηματολόγιο Achenbach: Ανίχνευση/Αξιολόγηση Διαταραχών

Το Achenbach για Εμπειρικά Βασισμένη Αξιολόγηση (ΣΑΕΒΑ) για παιδιά προσχολικής ηλικίας περιλαμβάνει τρία διαφορετικά εργαλεία από τα οποία επιλέχθηκε για την έρευνα η Λίστα Ελέγχου Παιδικής Συμπεριφοράς (ΛΕΠΣ) για παιδιά 1 ½ – 5 ετών. Όλα τα εργαλεία έχουν προσαρμοστεί και σταθμιστεί στον ελληνικό πληθυσμό και συνάδουν με τις διαγνωστικές κατηγορίες του DSM-5 (Τσαούσης, 2009). Οι ψυχομετρικές αυτές δοκιμασίες αποτελούν την βάση για τον καθορισμό των αναγκών και τη δημιουργία της κατάλληλης παρέμβασης στο οικογενειακό ή στο σχολικό πλαίσιο, βοηθούν στην αρχική ανίχνευση ψυχοπαθολογικών μορφών (δυσθυμία, μείζων κατάθλιψη, αγχώδεις διαταραχές, διαταραχή άγχους αποχωρισμού, φοβία, σωματοποιητική διαταραχή, σωματόμορφη διαταραχή, διαταραχές διαγωγής, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας-τύπος απροσεξίας και τύπος υπερκινητικότητας/παρορμητικότητας, γενικευμένες-ειδικές, μαθησιακές δυσκολίες, εναντιωματική διαταραχή), εκτιμούν τη προσαρμοστική και δυσπροσαρμοστική λειτουργικότητα και την πιθανή ψυχοπαθολογική συννοσυρότητα παιδιών και εφήβων στο φάσμα της ειδικής αγωγής, ενώ αξιολογούν την επιτυχία ή μη μιας θεραπευτικής ή εκπαιδευτικής παρέμβασης (Achenbach & Rescorla, 2003; Achenbach & Rescorla, 2007, 2013; Ivanova et al., 2010; Rescorla, 2005; Τσαούσης, 2009).

Περιεχόμενο Ερωτηματολογίου Achenbach Για Γονείς (ΛΕΠΣ 11⁄2–5, CBCL/11⁄2–5 ετών)

Η πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου Λίστα Ελέγχου Παιδικής Συμπεριφοράς (ΛΕΠΣ) για ηλικίες 1,5-5 ετών περιέχει ερωτήσεις για δημογραφικές πληροφορίες που συμπληρώνει ο αξιολογητής παραδείγματος χάρη το όνομα του παιδιού και τη σχέση του αξιολογητή με το παιδί (πατέρας, μητέρα, άλλη σχέση). Επιπλέον, ζητούνται πληροφορίες για το επάγγελμα των γονέων ώστε να ληφθεί υπόψη το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Στη συνέχεια στις δύο πρώτες σελίδες περιλαμβάνονται 99 ερωτήσεις που περιγράφουν συμπεριφορικά, συναισθηματικά και κοινωνικά προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζει το παιδί. Το 100ο πεδίο αφορά την περιγραφή προβλημάτων που πιθανών δεν περιλαμβάνεται στην προηγούμενη λίστα. Ύστερα στη σελίδα 4, ο γονέας απαντά σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που σχετίζονται με ασθένεια ή αναπηρία του παιδιού (είτε σωματική, είτε πνευματική).

Επιπρόσθετα καταγράφει τις ανησυχίες του σχετικά με το παιδί αλλά και τα θετικά στοιχεία του. συμπληρώνονται τα στοιχεία που αφορούν τις ικανότητες του παιδιού. Ο αξιολογητής βαθμολογεί τις κλίμακες και περιγράφει ειδικές πληροφορίες για το παιδί που αξιολογείται. Κάθε στοιχείο βαθμολογείται με 0, 1, ή 2 όπου το 0 σημαίνει «αυτό δεν ταιριάζει στο παιδί», το 1 σημαίνει «ταιριάζει κάπως ή μερικές φορές» και το 2 σημαίνει «ταιριάζει πολύ ή πολύ συχνά». Η βαθμολογία γίνεται βάση της συμπεριφορά του παιδιού κατά τους προηγούμενους δύο μήνες, (Achenbach & Rescorla, 2001; Achenbach & Rescorla, 2013; Δώνη, & Γιώτσα, 2019; McConaughey, 2001; Rescorla, 2005;). Η βαθμολόγηση γίνεται από τον αξιολογητή σε ειδικό τυποποιημένο έντυπο για αγόρια και κορίτσια το οποίο παρέχει βαθμολόγηση για τα Συνολικά Προβλήματα, τα Εσωτερικευμένα, τα Εξωτερικευμένα Προβλήματα και μια κλίμακα 7 Συνδρόμων: Συναισθηματική Αντίδραση, Άγχος/Κατάθλιψη, Σωματικές Ενοχλήσεις, Απόσυρση, Προβλήματα ύπνου, Προβλήματα Προσοχής και Επιθετική Συμπεριφορά. Τα σύνδρομα προέκυψαν από αναλύσεις συμπληρωμένων φορμών από 922 αγόρια και 806 κορίτσια ηλικίας 1½ -5 ετών σε έρευνα στις ΗΠΑ (Achenbach & Rescorla, 2000; McConaughey, 2001).

Εγκυρότητα και Αξιοπιστία

Σύμφωνα με τον Τσαούση (2009), το ΛΕΠΣ-CBCL_11/2-5, αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο γονικής αναφοράς το οποίο έχει σταθμιστεί στον ελληνικό πληθυσμό ηλικίας 18-35 μηνών (*N*= 274) (Karousou & Petrogiannis, 2014). Η αξιοπιστία δοκιμής-επανεξέτασης υποδεικνύει το βαθμό επίτευξης των βαθμονομήσεων κλίμακας από τους ίδιους σε σύντομες περιόδους κατά τις οποίες οι ικανότητες ή τα προβλήματα του υποκειμένου δεν είναι πιθανό να αλλάξουν. Το ΛΕΠΣ-CBCL 11/2-5 έδειξε συγκρίσιμες δοκιμές-επανεξετάσεις αξιοπιστίας, με μέσο όρο rs των 0.85 και 0.76, αντίστοιχα σε όλες τις κλίμακες προβλημάτων (McConaughey, 2001).

Θέματα Ηθικής και Δεοντολογίας

Όλοι οι συμμετέχοντες/ουσες ενημερώθηκαν λεπτομερώς για τους στόχους της μελέτης και είχαν ενημερωθεί σχετικά με την ανωνυμία στη συμμετοχή και για την τήρηση του απορρήτου των δεδομένων. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή, ήταν η γραπτή συγκατάθεση και η συμμετοχή στην έρευνα ήταν εθελοντική. Το έντυπο συγκατάθεσης γονέων θα έπρεπε να επιστραφεί υπογεγραμμένο και από τους δυο γονείς και ήταν προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή του παιδιού στην ερευνητική διαδικασία. Οι άδειες χρήσης για τα ερωτηματολόγια MCDI (για νήπια 12-38 μηνών) και ΛΕΠΣ (CBCL 1½ – 5) στην ελληνική γλώσσα και η συνολικά όλη η ερευνητική διαδικασία ήταν υπό τη διαρκή επίβλεψη και εποπτεία της Χριστίνας Φ. Παπαηλιού[1], στα πλαίσια του Π.Μ.Σ. «Κλινική Κοινωνική Εργασία με Παιδιά, Εφήβους και Οικογένεια» την περίοδο 2019-2020 του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας (ΠΑΔΑ).

Στατιστική ανάλυση

Για την περιγραφή των ποσοτικών μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε η μέση τιμή και η τυπική απόκλιση. Για τη σύγκριση της κατανομής των ποσοτικών μεταβλητών μεταξύ δυο κατηγοριών χρησιμοποιήθηκε το t-test για ανεξάρτητα δείγματα (Independent samples t-test). Για την στατιστική ανάλυση και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS v. 21

[1] Η Χριστίνα Φ. Παπαηλιού είναι καθηγήτρια στο Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, ΠΑΔΑ.

Αποτελέσματα

Εντοπισμός Παιδιών Με Καθυστέρηση Στην Ανάπτυξη Του Λεξιλογίου

Στην παρούσα έρευνα τα παιδιά με καθυστέρηση στην ανάπτυξη λεξιλογίου ορίστηκαν με βάση το κριτήριο του εργαλείου CDI που αφορά λεξιλόγιο με λιγότερες από 92 λέξεις στους 24 μήνες (Fenson et al., 2007). Συγκεκριμένα, ένα παιδί ηλικίας 24 μηνών θεωρείται ότι έχει καθυστέρηση λεξιλογίου, εάν ο μέσος όρος των λέξεων που περιλαμβάνονται στο εκφραστικό λεξιλόγιο του είναι ισοδύναμο με το 10ο εκατοστημόριο ή χαμηλότερο. Συγκριτικά, το 50ο εκατοστημόριο (δηλαδή ο μέσος όρος λέξεων του εκφραστικών λεξιλογίου) για παιδιά ηλικίας 24 μηνών στο CDI αποδίδει τιμές 346 από 680 και 252 από 680 λέξεις για κορίτσια και αγόρια αντίστοιχα (Fenson et al., 2007; Hawa & Spanoudis, 2014; Roos & Weismer, 2008).

Σύγκριση Ομάδων ως προς τα Είδη των Λέξεων

Ο έλεγχος των μέσων όρων με το κριτήριο t για ανεξάρτητα δείγματα (Πίνακας 1), κατέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στις επιδόσεις στην κατανόηση και παραγωγή λεξιλογίου, μεταξύ των Τυπικής Ανάπτυξης παιδιών (ΤΑ) και των παιδιών με Καθυστέρηση Λεξιλογίου (ΚΛ).

Κατανόηση Φράσεων

Σε ότι αφορά την Κατανόηση Φράσεων, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των Τυπικής Ανάπτυξης (ΤΑ) παιδιών και παιδιών με Καθυστέρηση Λεξιλογίου (ΚΛ).

Ουσιαστικά

Σε ότι αφορά την *Κατανόηση Ουσιαστικών*, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και των παιδιών με ΚΛ. Στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει στην *Παραγωγή Ουσιαστικών* μεταξύ ΤΑ παιδιών και παιδιών με ΚΛ. Τα ΤΑ παιδιά *παράγουν* μεγαλύτερο αριθμό *ουσιαστικών* σε σύγκριση με τα παιδιά με ΚΛ. Σε ότι αφορά τη *Δείξη Αντικειμένων*, στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει μεταξύ των παιδιών που εντοπίστηκαν με ΚΛ τα οποία τείνουν περισσότερο στο να *δείχνουν* οντότητες που αποδίδονται σε *Ουσιαστικά* (αντικείμενα, ζώα, πράγματα) σε σύγκριση με τα ΤΑ παιδιά. Στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει στην ταυτόχρονη *Παραγωγή Ουσιαστικών* και *Δείξη* Αντικειμένων. Τα ΤΑ παιδιά *παράγουν* περισσότερα ουσιαστικά και *δείχνουν* περισσότερα αντικείμενα σε σύγκριση με αυτά που παρουσιάζουν ΚΛ.

Περιγραφικές Λέξεις

Στην παρούσα έρευνα δεν καταγράφονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και των παιδιών με ΚΛ σε ότι αφορά στην *Κατανόηση Περιγραφικών Λέξεων* (Επίθετα). Τα ΤΑ παιδιά μπορούν να παράγουν στατιστικά σημαντικά περισσότερες *Περιγραφικές Λέξεις*, σε σύγκριση με τα παιδιά με ΚΛ.

Λέξεις Ενέργειας

Δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και παιδιών με ΚΛ, σε ότι αφορά στην *Κατανόηση Λέξεων Ενέργειας*. Στατιστικά σημαντική διαφορά φαίνεται να υπάρχει στην

Παραγωγή Λέξεων Ενέργειας ανάμεσα στις δύο ομάδες παιδιών. Τα ΤΑ παιδιά *παράγουν* στατιστικά σημαντικά περισσότερες *Λέξεις Ενέργειας* σε σύγκριση με τα παιδιά με ΚΛ.

Λειτουργικές Λέξεις

Τα ΤΑ παιδιά *Παράγουν* στατιστικά σημαντικά περισσότερες *Λειτουργικές Λέξεις* σε σύγκριση με τα παιδιά που παρουσιάζουν ΚΛ.

Πίνακας 1

Μέσοι Όροι, Τυπικές Αποκλίσεις και t-test των κλιμάκων του ερωτηματολογίου MCDI ως προς την τυπική γλωσσική ανάπτυξη.

Σύγκριση του εκφραστικού και προσληπτικού λεξιλογίου						
	Τυπικής Ανάπτυξης παιδιά		Παιδιά με Καθυστέρηση Λεξιλογίου			
MCDI	Μ.Ο.	Τ.Α.	Μ.Ο.	Τ.Α.	*t*	*p*
Κατανόηση Φράσεων	30.72	1.03	30.33	1.85	1.37	0.17
Σύνολο	336.99	90.07	54.95	87.18	16.15	0.00*
Παραγωγή Ουσιαστικών	185.76	48.51	27.41	48.08	16.69	0.00*
Κατανόηση Ουσιαστικών	74.14	90.30	62.95	77.17	0.67	0.51
Δείξη Αντικειμένων	100.72	92.91	144.85	72.58	-2.61	0.01*
Παραγωγή Ουσιαστικών & Δείξη Αντικειμένων	171.61	187.54	33.29	91.32	4.42	0.00*
Λέξεις Ενέργειας - Κατανόηση	22.86	25.21	18.05	22.82	1.01	0.32
Λέξεις Ενέργειας - Παραγωγή	44.17	17.35	5.68	13.52	12.22	0.00*
Περιγραφικές Λέξεις- Κατανόηση	13.15	14.60	10.05	12.71	1.14	0.26
Περιγραφικές Λέξεις- Παραγωγή	26.58	12.18	4.39	8.43	10.32	0.00*
Λειτουργικές Λέξεις – Παραγωγή	36.30	16.51	8.07	11.52	9.66	0.00*

Σημείωση. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Διαφυλικές Διαφορές

Ο έλεγχος των μέσων όρων με το κριτήριο *t* για ανεξάρτητα δείγματα (Πίνακας 2), κατέδειξε ότι τα δύο φύλα δεν παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την *Κατανόηση Ουσιαστικών*, τη *Δείξη Αντικειμένων*, την *Παραγωγή Ουσιαστικών* και τον συνδυασμό *Παραγωγής Ουσιαστικών και Δείξης Αντικειμένων*.

Πίνακας 2

Μέσοι Όροι, Τυπικές Αποκλίσεις και t-test των Κλιμάκων του Ερωτηματολογίου MCDI ως προς το Φύλο

Ερωτηματολόγιο MCDI	Φύλο					
	Αγόρια		Κορίτσια			
	Μ.Ο.	Τ.Α.	Μ.Ο.	Τ.Α.	t	*p*
Παραγωγή ουσιαστικών	126.44	88.99	114.29	94.66	0.72	0.47
Κατανόηση ουσιαστικών	66.18	80.55	69.35	87.55	-0.21	0.84
Δείξη αντικειμένων	110.93	85.06	115.93	90.39	-0.31	0.76
Παραγωγή Ουσιαστικών και Δείξη Αντικειμένων	146.13	210.36	139.00	207.25	0.19	0.85

Σημείωση. *$p < 0,05$.

Συσχετίσεις Ανάμεσα στο Λεξιλόγιο και τα Προβλήματα Συμπεριφοράς

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, η ικανότητα των παιδιών να κατανοούν σύντομες φράσεις παρουσιάζει στατιστικά σημαντικά αρνητική σχέση με τα συναισθηματικά προβλήματα, τις σωματικές ενοχλήσεις και τα προβλήματα προσοχής. Επομένως, φαίνεται ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν περισσότερα συναισθηματικά προβλήματα, σωματικές ενοχλήσεις ή προβλήματα προσοχής παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις στην ικανότητα κατανόησης επικοινωνιακών φράσεων.

Πίνακας 3

Συνάφεια των μεταβλητών μεταξύ λεξιλογίου και ΛΕΠΣ

	1.Κατανόηση Φράσεων	2.Παραγωγή Ουσιαστικών	3.Περιγραφικές-Παραγωγή	4.Λέξεις Ενέργειας - παραγωγή	5.Λειτουργικές Λέξεις - Παραγωγή
1.Συναισθηματικά Προβλήματα	-0.29**	-0.07	-0.09	-0.03	-0.05
2.Άγχος/Κατάθλιψη	-0.13	-0.08	-0.07	-0.03	-0.03
3.Σωματικές Ενοχλήσεις	-0.26**	-0.11	-0.08	-0.08	-0.05
4.Απόσυρση	-0.05	-0.03	-0.03	-0.02	-0.09
5.Προβλήματα Ύπνου	-0,14	0.02	-0.02	0.03	0.02
6.Προβλήματα Προσοχής	-0.26**	-0.07	-0.12	-0.07	-0.06
7.Επιθετικότητα	-0.14	-0.11	-0.08	-0.07	-0.12
8.Εσωτερικευμένες συμπεριφορές	-0.25**	-0.1	-0.09	-0.05	-0.02
9.Εξωτερικευμένες συμπεριφορές	0.19*	-0.11	-0.1	-0.07	-0.12
10.Συνολική Βαθμολογία	-0.23*	-0.11	-0.09	-0.06	-0.07

Σημείωση. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$

Σύγκριση Μεταξύ των ΤΑ Παιδιών και των Παιδιών με ΚΛ ως προς τη Βαθμολόγηση ΛΕΠΣ

Ο έλεγχος των μέσων όρων με το κριτήριο t για ανεξάρτητα δείγματα δεν έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και των παιδιών με ΚΛ, (Πίνακας 4).

Πίνακας 4

Μέσοι Όροι, Τυπικές Αποκλίσεις και t-test των Κλιμάκων του Ερωτηματολογίου ΛΕΠΣ για τα Προβλήματα Συμπεριφοράς των Παιδιών ως προς την τυπική γλωσσική ανάπτυξη.

	Προβλήματα Συμπεριφοράς					
	Τυπικής Ανάπτυξης Παιδιά		Παιδιά με Καθυστέρηση Λεξιλογίου			
ΛΕΠΣ	Μ.Ο.	Τ.Α.	Μ.Ο.	Τ.Α.	*t*	*p*
Συναισθηματικά Προβλήματα	2.31	2.19	2.51	1.89	-0.49	0.62
Άγχος/Κατάθλιψη	3.07	2.17	3.41	1.94	-0.84	0.40
Σωματικές Ενοχλήσεις	1.58	1.53	2.00	1.38	-1.46	0.15
Απόσυρση	0.06	0.23	0.05	0.22	0.17	0.87
Προβλήματα Ύπνου	2.89	2.35	2.95	2.41	-0.14	0.89
Προβλήματα Προσοχής	1.9	1.8	2.1	1.4	-0.6	-0,50
Επιθετικότητα	8.42	5.42	10.05	5.49	-1.52	0.13
Εσωτερικευμένες συμπεριφορές	8.51	5.76	9.29	4.48	-0.75	0.45
Εξωτερικευμένες συμπεριφορές	10.25	6.34	12.07	6.34	-1.46	0.15
Συνολική Βαθμολογία	29.76	17.31	33.56	15.00	-1.17	0.24

Σημείωση. * $p < 0,05$.

Συζήτηση

Στην παρούσα έρευνα, το αναφερόμενο από τους γονείς λεξιλόγιο των νηπίων θα συζητηθεί από την άποψη της κατηγοριοποιητικής ομιλίας των ενηλίκων. Ονομάζουμε ένα στοιχείο «Ουσιαστικό», «Λέξη Ενέργειας» ή «Λειτουργική λέξη», εάν το στοιχείο αυτό λειτουργεί ως ουσιαστικό, ρήμα ή επίρρημα, στη γλώσσα του ενήλικα. Ωστόσο, ήδη γνωρίζουμε ότι τα μικρά παιδιά χρησιμοποιούν λέξεις με τρόπους που αποκλίνουν στη χρήση τους από τους ενήλικες. Για παράδειγμα, λεπτομερείς περιπτωσιολογικές μελέτες έχουν δείξει ότι ένα συγκεκριμένο παιδί μπορεί να χρησιμοποιήσει το επίθετο «ζεστό» ως όνομα για σόμπες, λαμπτήρες ή άλλη θερμότητα (Bates et al., 1994).

Διαφορές στην Κατανόηση και Παραγωγή Λεξιλογίου σε ΤΑ Παιδιά και με Παιδιά με ΚΛ.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, απαντάται το 1ο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με το εάν υπάρχουν γλωσσικά προβλήματα στα νήπια ηλικίας. Ειδικότερα, οι Horwitz et al. (2003) αναφέρουν ότι τα μικρά παιδιά με εκφραστικές δυσκολίες, είναι πιθανό να καθυστερούν στο προσληπτικό λεξιλόγιο (Paul et al., 1991). Στην παρούσα έρευνα το δείγμα των παιδιών (*N*=112) στο οποίο ανιχνεύθηκαν παιδιά με ΚΛ ήταν 38 παιδιά από τα 112, ηλικίας 24 μηνών και άνω, σε ποσοστό 34.2% επί του συνολικού δείγματος (*N*=120). Στην διακρατική έρευνα των Papaeliou and Rescorla (2011), από το συνολικό δείγμα παιδιών ελληνικής καταγωγής (*N*=273), το αντίστοιχο ποσοστό των παιδιών με ΚΛ, ήταν 8% σε 19 από τα 233 παιδιά ηλικίας άνω των 24 μηνών. Η διαφορά που παρατηρείται ανάμεσα στην παρούσα έρευνα και την έρευνα των Papaeliou and Rescorla (2011), σχετικά το ποσοστό των παιδιών που παρουσιάζουν ΚΛ μπορεί οφείλεται: α) Στην επιλογή και προσαρμογή διαφορετικού εργαλείου γονικής αναφοράς (CDI/LDS) με διαφορετικό αριθμό λέξεων, β) στην εφαρμογή διαφορετικού κριτηρίου μέτρησης για την καθυστέρηση λεξιλογίου, [CDI/λεξιλόγιο με λιγότερες από 92 λέξεις στους 24 μήνες (Fenson et al., 2007) και LDS/λεξιλόγιο <50 λέξεων μεταξύ των παιδιών ηλικίας 2,0 ετών και άνω (Rescorla, 1989)], γ) σε διαφορετικούς κοινωνικο-δημογραφικούς παράγοντες˙ Το δείγμα των παιδιών στην παρούσα έρευνα ήταν παιδιά που φοιτούσαν σε 7 παιδικούς σταθμούς συγκεκριμένης περιοχής, σε σύγκριση με το δείγμα της μελέτης των Papaeliou and Rescorla (2011), το οποίο αποτελούσαν παιδιά για τα οποία οι γονείς συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια σε αίθουσες αναμονής παιδιατρικών κλινικών. Επίσης, όπως αναφέρεται, από το συνολικό δείγμα των παιδιών το 45% φροντίζονταν από τους παππούδες και δεν παρακολουθούσαν πρόγραμμα προσχολικής αγωγής σε αντίθεση με τη παρούσα μελέτη.

Σύγκριση ως προς το Είδος των Λέξεων

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με άλλες έρευνες σχετικά με το είδος των λέξεων που χρησιμοποιούν τα παιδιά περίπου στο 2ο έτος. Συγκεκριμένα, φαίνεται μια σχετική υπεροχή των ουσιαστικών σε σχέση με τις *Λέξεις Ενέργειας* (Ρήματα), τις *Περιγραφικές Λέξεις* (Επίθετα) και τις *Λειτουργικές Λέξεις* (Επιρρήματα), (Bates et al., 1994; Bornstein et al., 2004; Nelson, 1973; Papaeliou & Rescorla, 2011).

Κατανόηση Φράσεων

Σε ότι αφορά την *Κατανόηση Φράσεων*, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των Τυπικής Ανάπτυξης (ΤΑ) παιδιών και παιδιών με Καθυστέρηση Λεξιλογίου (ΚΛ). Διαγλωσσικές έρευνες με το CDI (Dale & Goodman, 2005**;** Bleses et al., 2008), έδειξαν ότι η κατανόηση λεξιλογίου

στα παιδιά που συμμετείχαν σε διαφορετικές χώρες, συνήθως υπερβαίνει το λεξιλόγιο που παράγεται κατά τους πρώτους μήνες της γλωσσικής ανάπτυξης. Επίσης, η εξέλιξη του εκφραστικού λεξιλογίου συνδέεται με την πρόοδο στην γραμματική ανάπτυξη (Papaeliou & Rescorla, 2011). Σύμφωνα με τη Rescorla et al. (2000), τα παιδιά με καθυστέρηση λεξιλογίου, φαίνεται να καθυστερούν περίπου 12 μήνες στη απόκτηση λεξιλογίου σε σύγκριση με τα ΤΑ παιδιά αλλά μετά τους 24 μήνες η ταχύτητα, ο ρυθμός και η ποιότητα του λεξιλογίου φαίνεται να αλλάζει στην προσχολική ηλικία. Επίσης, σύμφωνα με έρευνα των Dale et al. (2003) έως την ηλικία των 4 ετών, το 60% των παιδιών με ΚΛ είχε βαθμολογίες κατάλληλες για την ηλικία ΤΑ παιδιών με βάση τις μετρήσεις γονικής αναφοράς για το λεξιλόγιο, τη γραμματική και τη χρήση της περιγραφικής γλώσσας (Bishop et al., 2008; Dale et al., 2003). Οι Papaeliou and Rescorla (2011) αναφέρουν ότι τα παιδιά με ΚΛ από 1,6 έως 1,11 ετών έχουν μικρής έκτασης λεξιλόγια, σε σχέση με τα ΤΑ παιδιά, αλλά αυτή η διαφορά εξαφανίζεται μετά την ηλικία των 2 ετών περίπου. Η επικρατούσα αντίληψη ήταν ότι τα παιδιά αυτά έχουν τις ίδιες λεξιλογικές και κατηγοριοποιητκές γνώσεις όπως τα ΤΑ παιδιά, αλλά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην παραγωγή (Gershkoff-Stowe et al., 1997**;** Thal et al., 1997). Σύμφωνα με τους Bates et al. (1995) ορισμένοι γονείς, μπορούν να υιοθετήσουν έναν διαφορετικό και πιο φιλελεύθερο ορισμό του όρου «*Καταλαβαίνε*ι» από ότι αντιλαμβάνονται οι ερευνητές, υπερεκτιμώντας πολλές φορές την ικανότητα των παιδιών τους. Υπάρχουν σχετικά ερευνητικά δεδομένα για το ότι αυτή η υπερεκτίμηση ικανοτήτων των νηπίων μπορεί να εντοπίζεται σε έρευνες που συμμετέχουν γονείς με χαμηλή εκπαίδευση (Fenson et al., 1993). Παρ' όλα αυτά σύμφωνα και με άλλες έρευνες (Mills et al., 1993 όπως αναφέρεται στο Bates et al. 1995), τα υψηλά επίπεδα κατανόησης λέξεων και συνεπώς η απουσία μεγάλων διαφοροποιήσεων μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών είναι επαρκώς τεκμηριωμένη.

Κατανόηση, Δείξη, Παραγωγή, Ταυτόχρονη Δείξη και Παραγωγή Ουσιαστικών

Σε ότι αφορά την *Κατανόηση Ουσιαστικών*, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και των παιδιών με ΚΛ. Τα ευρήματα της έρευνάς μας συμφωνούν με αυτά άλλων ερευνών καθώς φάνηκε ότι οι συμμετέχοντες/ουσες της έρευνάς μας ακολουθούν κοινή πορεία, όπου κατά τη διάρκεια κατανόησης του λεξιλογίου, κατακτώνται περισσότερα ουσιαστικά σε σύγκριση με ρήματα ή επίθετα. Η Nelson (1973) στην έρευνα της διαπίστωσε ότι η κατηγορία των *αντικειμένων/ονομάτων*, ήταν σε ποσοστά η μεγαλύτερη χρησιμοποιούμενη κατηγορία, ποσοστό που συμβαδίζει με έρευνες άλλων ερευνητών (βλέπε Bloom, 1993) και ότι αποτελούν την επικρατέστερη κατηγορία λέξεων είτε το παιδί διέθετε λεξιλόγιο 10 λέξεων, είτε λεξιλόγιο με 50 λέξεις (Ράλλη, 2019. Στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει στην *Παραγωγή Ουσιαστικών* μεταξύ των ΤΑ παιδιών και των παιδιών με ΚΛ, συγκεκριμένα, τα ΤΑ παιδιά παράγουν περισσότερα ουσιαστικά σε σύγκριση με αυτά που παρουσιάζουν ΚΛ. Σύμφωνα με τη διακρατική έρευνα των Papaeliou and Rescorla (2011), τα κοινά Ουσιαστικά αποτελούν την πλειοψηφία στο σύνολο των 50 λέξεων υψηλότερης συχνότητας που χρησιμοποιούσαν τα παιδιά Ελληνικής καταγωγής με ΚΛ (32/50 λέξεις). Αναφορικά ως προς τη *Δείξη Αντικειμένων*, στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει ανάμεσα στις δύο ομάδες παιδιών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, τα παιδιά που εντοπίστηκαν με ΚΛ τείνουν περισσότερο στο να *δείχνουν* οντότητες που αποδίδονται σε *Ουσιαστικά* (αντικείμενα, ζώα, πράγματα) σε σύγκριση με τα ΤΑ παιδιά. Στατιστικά σημαντική διαφορά υπάρχει επίσης, όσον αφορά στην ταυτόχρονη *Παραγωγή* και *Δείξη Ουσιαστικών.* Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, τα ΤΑ παιδιά παράγουν και δείχνουν περισσότερα *Ουσιαστικά* σε σύγκριση με αυτά που παρουσιάζουν ΚΛ. Οι Hawa and Spanoudis (2014), αναφέρουν ότι σχετικές έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα νήπια με ΚΛ δεν διαφέρουν από τα ΤΑ παιδιά στη χρήση επικοινωνιακών χειρονομιών (Thal et al., 1991). Στα

ευρήματα άλλων ερευνών αναφέρεται ότι τα παιδιά με ΚΛ χρησιμοποιούν περισσότερες επικοινωνιακές χειρονομίες από τους ΤΑ συνομηλίκους τους (Thal & Tobias, 1992). Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι αυτή η διαπίστωση οφείλεται πιθανών στο ότι επειδή τα παιδιά με ΚΛ δεν μπορούν προσωρινά να βασιστούν στις εκφραστικές γλωσσικές δεξιότητές τους και, ως εκ τούτου, προτιμούν να χρησιμοποιούν *Χειρονομίες Δείξης* (Thal & Tobias, 1994).

Κατανόηση, Δείξη και Παραγωγή Λέξεων Ενεργειών

Στην παρούσα έρευνα, σε ότι αφορά την *Κατανόηση Λέξεων Ενέργειας*, δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και των παιδιών με ΚΛ. Οι Bates et al. (1994) παρατήρησαν στην έρευνά τους τα ρήματα και οι λέξεις κλειστού τύπου, αποτελούν ένα μικρό ποσοστό του πρώιμου λεξιλογίου των μικρών παιδιών (με βάση το ορόσημο των πρώτων 50 λέξεων). Αντίθετα, η παρούσα έρευνα έδειξε ότι στα παιδιά ηλικίας περίπου 2 ετών, η αναλογία των ρημάτων αυξήθηκε μετά τη "*λεξιλογική έκρηξη*". Στατιστικά σημαντική διαφορά καταγράφεται μεταξύ των ΤΑ παιδιών τα οποία *Παράγουν* περισσότερες λέξεις που δηλώνουν την *Ενέργεια* των υποκειμένων (ρήματα) σε σύγκριση με τα παιδιά που παρουσιάζουν ΚΛ (Caselli et al., 1995; Μότσιου, 2017; Nelson, 1973; Παπαηλιού, 2005; Papaeliou & Rescorla, 2011; Ράλλη, 2019).

Κατανόηση και Παραγωγή Περιγραφικών Λέξεων

Στην παρούσα έρευνα δεν καταγράφονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των ΤΑ παιδιών και παιδιών με ΚΛ, σε ότι αφορά στην *Κατανόηση Περιγραφικών Λέξεων*. Στατιστικά σημαντική διαφορά καταγράφεται μεταξύ των ΤΑ παιδιών τα οποία φαίνεται να μπορούν να *Παράγουν* περισσότερες *Περιγραφικές λέξεις* (Επίθετα), σε σύγκριση με τα παιδιά που παρουσιάζουν ΚΛ (Caselli, et al., 1995**;** Παπαηλιού, 2005).

Παραγωγή Λειτουργικών Λέξεων

Τέλος, στατιστικά σημαντική διαφορά καταγράφεται μεταξύ των ΤΑ παιδιών, τα οποία φαίνεται να μπορούν να παράγουν περισσότερες *Λειτουργικές Λέξεις* (επιρρήματα) μεταξύ των παιδιών που παρουσιάζουν ΚΛ (Caselli, et al., 1995**;** Παπαηλιού, 2005). Σύμφωνα με την έρευνα των Papaeliou and Rescorla (2011), οι *Λειτουργικές Λέξεις* αποτέλεσαν ένα μικρό τμήμα στο επί του συνόλου των 50 λέξεων υψηλότερης συχνότητας που χρησιμοποίησαν τα παιδιά ελληνικής καταγωγής με ΚΛ (2/50 λέξεις) σε σχέση με τα Ουσιαστικά. Γενικότερα, οι *Λειτουργικές Λέξεις*, αποτελούν ένα μικρό και αμετάβλητο τμήμα του συνολικού λεξιλογίου των παιδιών μεταξύ 1-400 λέξεων αλλά μετά από αυτό το σημείο, επιταχύνουν έντονα σε σχέση με άλλους τύπους λέξεων (Bates et al., 1994**;** MacRoy-Higgins et al., 2016).

Σχέση Προβλημάτων Συμπεριφοράς και Λεξιλογίου

Σε ότι αφορά το 2ο και 3ο ερευνητικό μας ερώτημα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, φαίνεται ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν περισσότερα συναισθηματικά προβλήματα, σωματικές ενοχλήσεις ή προβλήματα προσοχής, παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις στην ικανότητα κατανόησης επικοινωνιακών φράσεων. Τα αποτελέσματα μας ενισχύονται με αυτά άλλων ερευνών που αναφέρουν ότι τα γλωσσικά ελλείμματα στη παραγωγή και κατανόηση λεξιλογίου σε νήπια ηλικίας 24 μηνών και άνω με ΚΛ, μπορεί να συσχετιστούν με εξωτερικευμένες συμπεριφορές (Carson et al., 1998; Horwitz et al., 2003; Irwin et al., 2002; Toppelberg & Shapiro, 2000).

Περιορισμοί της Έρευνας

Τα ευρήματα τα οποία παρουσιάστηκαν θεωρούμε ότι είναι πολύ σημαντικά, αλλά θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κάποιους περιορισμούς στην έρευνα. Ένας από τους περιορισμούς που αξίζει να σημειωθεί έγκειται στο σχετικά μικρό μέγεθος αλλά και το περιορισμένο ηλικιακό εύρος του δείγματος (12-38 μηνών), τα οποία δρουν περιοριστικά στη γενίκευση των συνολικών ευρημάτων της παρούσας έρευνας. Επιπλέον, το δείγμα αποτελεί δείγμα ευκολίας λόγω του ότι δεν ακολουθήθηκε η μέθοδος τυχαίας δειγματοληψίας, επομένως τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευθούν στον γενικό πληθυσμό. Ο σχετικά μικρός αριθμός των παιδιών που έχουν καθυστέρηση στην ανάπτυξη λεξιλογίου στην παρούσα μελέτη καθώς επίσης και η ανομοιογένεια που παρουσιάζουν τα παιδιά στη γλώσσα τους κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ζωής τους, δεν μπορεί να μας δώσει μια ισχυρή απόδειξη των ευρημάτων παρά μόνο μια γενική εικόνα. Επίσης, είναι πιθανό ένα μεγαλύτερο δείγμα να ευνοούσε την ανάδειξη περισσότερων στατιστικά σημαντικών διαφορών μεταξύ των δύο ομάδων παιδιών (παιδιά με φυσιολογική γλωσσική ανάπτυξη και παιδιά σε επικινδυνότητα για καθυστέρηση στην ανάπτυξη λεξιλογίου) και περισσότερων συσχετίσεων. Ακόμη, δεν ελέγχθηκαν πιθανές διαφοροποιήσεις των ευρημάτων με βάση παράγοντες όπως η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των παιδιών, χρόνιες σωματικές νόσοι ή διαγνωσμένα γνωστικά ελλείμματα των παιδιών ή και των γονέων τους, οι οποίες έχει υποστηριχθεί ερευνητικά ότι επιδρούν τόσο στη γλωσσική όσο και στη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

Κλινικές προεκτάσεις της έρευνας

Η μελέτη της γλωσσικής ανάπτυξης και των προβλημάτων συμπεριφοράς σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορεί να βοηθήσει τον/την κοινωνικό/ή λειτουργό τους/τις παιδαγωγούς και άλλους επαγγελματίες ψυχικής υγείας για την πρώιμη αξιολόγηση πιθανών αναπτυξιακών διαταραχών. Ο σχεδιασμός προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης, συνδυαστικά και με άλλες μεθόδους, όπως η κλινική παρατήρηση του παιδιού σε Παιδικούς/Βρεφονηπιακούς σταθμούς μπορούν να ενισχύσουν τις ψυχοκοινωνικές/διαπροσωπικές δεξιότητες των παιδιών, να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των δυσκολιών που σχετίζονται με τα προβλήματα συμπεριφοράς, σχέσεων και συνεργασίας στην ομάδα ομότιμων, καθώς και στην ψυχοεκπαίδευση γονέων και εκπαιδευτικών.

Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θεωρούμε ότι είναι σημαντικά δεδομένου ότι σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, λίγες είναι οι έρευνες που έχουν ασχοληθεί διεθνώς με τη σχέση μεταξύ γλωσσικών ανάπτυξης και προβλημάτων συμπεριφοράς στα νήπια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η ικανότητα των παιδιών να κατανοούν σύντομες φράσεις παρουσιάζει στατιστικά σημαντικά αρνητική σχέση με τα συναισθηματικά προβλήματα, τις σωματικές ενοχλήσεις και τα προβλήματα προσοχής. Επομένως, φαίνεται ότι τα παιδιά που παρουσιάζουν περισσότερα συναισθηματικά προβλήματα, σωματικές ενοχλήσεις ή προβλήματα προσοχής παρουσιάζουν χαμηλότερες επιδόσεις στην ικανότητα κατανόησης επικοινωνιακών φράσεων. Στην παρούσα έρευνα τα δύο φύλα δεν παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την κατανόηση ουσιαστικών, τη δείξη αντικειμένων, την παραγωγή ουσιαστικών και τον συνδυασμό παραγωγής και δείξης. Τα τρέχοντα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, όσον αφορά στα προβλήματα προσοχής, θεωρούμε ότι θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο μελλοντικής έρευνας. Συγκεκριμένα, τα προβλήματα προσοχής μπορεί να θεωρηθούν ως έγκυρη πρόβλεψη στην πρώιμη παρέμβαση για παιδιά που είναι σε κίνδυνο να αναπτύξουν ΔΕΠ-Υ και χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση εάν διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των γλωσσικών ικανοτήτων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Achenbach, T.M & Rescorla, L.A. (2001). Manual for the ASEBA preschool forms and profiles. Burlington. In: M. M. Levy (2014). A Model for Creating a Supportive Trauma-Informed Culture for Children in Preschool Settings, Journal of Child and Family Studies (pp.74-100). University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families. doi: 10.1007/s10826-014-9968-6.

Achenbach, T.M., & Rescorla, L.A. (2007). Multicultural understanding of child and adolescent psychopathology: Implications for mental health assessment. New York, NY: Guilford Press.

Achenbach T., & Rescorla L. (2013). Achenbach System of Empirically Based Assessment. In: F.R. Volkmar (Eds). Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders. New York, NY: Springer.

Bates, E., Bretherton, I., & Snyder, L. (1988). From first words to grammar: individual differences and dissociable mechanisms. New York: Cambridge University Press. In: E. Lieven and J. Pine (1990). Journal of Child Language, 17, 495-501. doi:10.1017/S0305000900013908.

Bates, E., Dale P.S., & Thal, D. (1995). Individual Differences and Their Implications for Theories of Language Development. In: P. Fletcher & B. MacWhinney (Eds.). Handbook of Child Language,4, 1-32.

Bates, E., Marchman, V., Thal, D., Fenson, L., Dale, P., Reznick J.S., Reilly, J., & Hartung, J. (1994). Development and stylistic variation in the composition of early vocabulary. Journal of Child Language, 21(1), 85-123.

Beitchman, J., & Brownlie, E. (2010). Language Development and its Impact on Children's Psychosocial and Emotional Development. Language Development and Literacy in Encyclopedia on the Early Childhood Development, 1-8.

Bishop, D.V. M, Tomblin., B. J., & Norbury, F. C. (2008). Speech and Language Disorders. Rutter's Child and Adolescent Psychiatry (5th ed.). Blackwell Publishing, Inc,47, 782-801.

Bleses, D., Vach, W., Slott, M., Wehberg, S., Thomsen, P., Madsen, T., & Basbøll, H. (2008). Early vocabulary development in Danish and other languages: A CDI-based comparison. Journal of child language, 35, 619-50.

Bloom, L. (1993). The Transition from Infancy to Language: Acquiring the Power of Expression. Cambridge University Press.

Bohlin, G. & Hagekull, B. (2009). Socio-emotional development: From infancy to young adulthood. Scandinavian Journal of Psychology, 50, 592–601.

Bretherton, L., Prior, M., Bavin, E., Cini, E., Eadie, P., & Reilly, S. (2014). Developing relationships between language and behaviour in preschool children from the early language in Victoria study: Implications for intervention. Emotional and Behavioural Difficulties, 19(1), 7-27.

Bornstein, M., Hahn, C. S. & Haynes, O. (2004). Specific and general language performance across early childhood: Stability and gender considerations. First Language, 24(3), 267–304. doi:10.1177/0142723704045681.

Campbell, J. B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 36, 113-149. doi: 10.1111/j.1469-7610. 1995.tb01657.x.

Caselli, C.M., Bates, E., Casadio, P., Fenson, J., Fenson, L., Sanderl, L. & Weir, J. (1995). A cross-linguistic study of early lexical development. Cognitive Development, 10, 159-199.

Dale, P., & Goodman, J. (2005). Commonality and individual differences in vocabulary growth. Beyond nature-nurture: essays in honor of Elizabeth Bates, 41-78.

Dale, P.S., & Fenson, L. (1996). Lexical development norms for young children. Behavior Research Methods. Instruments & Computers,28(1), 125-127.

Dale, P.S., & Penfold, M. (2011). Adaptations of the MacArthur-Bates CDI Into Non-U.S. English Languages. Διαθέσιμο στο: http://mb-cdi.stanford.edu/about.html

Dale, P.S., Price, T. S., Bishop, D.V.M., & Plomin, R. (2003). Outcomes of early language delay. I. Predicting persistent and transient delay at 3 and 4 years. Journal of Speech, Language, and Hearing Research,46, 544–560.

Δώνη Ε., & Γιώτσα, Α. (2019). Επισκόπηση ψυχομετρικών εργαλείων για την ανίχνευση προβλημάτων συμπεριφοράς και συναισθήματος παιδιών προσχολικής ηλικίας. Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 12(1), 164–204. https://doi.org/10.12681/jret.16027.

Easterbrooks, M. A., Bartlett, J. D., Beeghly, M., & Thompson, R. A. (2013). Social and emotional development in infancy. In R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks, J. Mistry, & I. B. Weiner (Eds.), Handbook of psychology: Developmental psychology (pp. 91–120). John Wiley & Sons, Inc.

Feldman, H.M., Campbell, T.F., Kurs-Lasky, M., Rockette, H.E., Dale, P.S., Colborn, D.K., Kurs-Lasky M., Rockette H.E., & Paradise, J.L. (2005). Concurrent and predictive validity of parent reports of child language at ages 2 and 3 years. Child Development, 76, 856-868.

Fenson, L., Bates, E., Dale, P., Goodman, J., Reznick, J. S., & Thal, D. (2000). Measuring variability in early child language: Don't shoot the messenger. Comment on Feldman et al. Child Development, 71(2), 323-328.

Fenson, L., Dale, P.S., Reznick, S., Thal, D., Bates, E., Hartung, J., Pethick, S., & Reilly, J. S. (1993). The MacArthur communicative development inventories: users' guide and technical manual. San Diego, CA: Singular.

Fenson, L., Marchman, V., Thal, D., Dale, P., Reznick, J., & Bates, E. (2007). The MacArthur communicative development inventories: users'guide and technical manual (2nd ed.). Baltimore: Brookes.

Fenson, L., Pethick, S., Renda, C., Cox, J. L., Dale, P. S. & Reznick, J. S. (2000). Short-form versions of the MacArthur Communicative Development Inventories. Applied Psycholinguistics, 21(1), 95-115.

Gershkoff-Stowe, L., Thal, D. J., Smith, L. B., & Namy, L.L. (1997). Categorization and Its Developmental Relation to Early Language. Child Development, 68(5), 843-859. https://doi.org/10.2307/1132037.

Guiberson, M., & Rodríguez, B. L. (2010). Measurement properties and classification accuracy of two Spanish parent surveys of language development for preschool-age children. American Journal of Speech-Language Pathology, 19(3), 225-237.

Heilmann, J., Weismer, S.E., Evans, J., & Hollar, C. (2005). Utility of the MacArthur–Bates Communicative Development Inventory in Identifying Language Abilities of Late-Talking and Typically Developing Toddlers. American Journal of Speech-Language Pathology, 14, 40-51.

Hick, R.F., Joseph, K.L., Conti-Ramsden, G., Serratrice, L., & Faragher, B. (2002). Vocabulary profiles of children with specific language impairment. Child Language Teaching and Therapy, 165-180.

Horwitz McCue, S. Irwin, J. R., Briggs-Gowan, M.J., Bosson Heenan, J.M, Mendoza, J., & Carter, A.S. (2003). Language delay in a community cohort of young children. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 42(8), 932-40.

Hawa, V., & Spanoudis, G. (2014). Toddlers with delayed expressive language: An overview of the characteristics, risk factors and language outcomes. Research in Developmental Disabilities, 35, (2), 400-407. https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.10.027.

Ivanova, M.Y., Achenbach, T.M, Rescorla, L.A., Harder, V.S., Ang, R.P., Bilenberg, N., ... Verhulst, F. C. (2010). Preschool psychopathology reported by parents in 23 societies: Testing the seven-syndrome model of the child behavior checklist for ages 1.5–5. Child Adolescent Psychiatry, 49(12), 1215–1224.

Καρούσου, Α., & Μοκαΐτη, Φ. (2018). Η σχέση του γλωσσικού επιπέδου παιδιών προσχολικής ηλικίας με το ψυχοκοινωνικό τους προφίλ (The relationship of preschoolers' language development with their psychosocial profile). Διαθέσιμο από: https://www.researchgate.net/publication/325106012

Karousou, A., & Petrogiannis, K. (2014). Communication Development Report [CDR]: A parent report instrument for the early screening of communication and language development in Greek-speaking infants and toddlers. Psychology, 21(4), 395-420.

Leonard, L. B. (2014). Children with specific language impairment and their contribution to the study of language development. Journal of child language, 41 Suppl., 1(01), 38–47.

Lyons-Ruth, K., Manly, T. J., Klitzing, K., Tamminen, T, Emde, R.N., Fitzgerald, H.E., ...Watanabe, H. (2017). The worldwide burden of infant mental and emotional disorder: Report of the task force of the world association for infant mental health. Infant mental health journal,38(6), 695-705.

Marakovitz, S.E., & Campbell, S.B. (1998). Inattention, impulsivity, and hyperactivity from preschool to school age: Performance of hard-to-manage boys on laboratory measures. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39(6), 841–851.

Markodimitraki, M., Papailiou, C., Politimou, N., & Franco, F. (2015). MB-CDI Words & Gestures, Greek Adaptation. Διαθέσιμο από: http://mb-cdi.stanford.edu/adaptations.html

MacRoy-Higgins, M., Shafer, V.L., Fahey, K.J., & Kaden, E.R. (2016). Vocabulary of Toddlers Who Are Late Talkers. Journal of Early Intervention, 38(2), 118-129.

Μότσιου, Ε. (2017). Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας. Θεσσαλονίκη: University studio press.

Nes, R.B., Hauge, L.J., Kornstad, T., Landolt, M.A., Irgens, L., Eskedal, L., Kristensen, P., & Vollrath, M.E. (2015). Maternal Work Absence: A Longitudinal Study of Language Impairment and Behavior Problems in Preschool Children. Journal of Marriage and Family, 77(5), 1282–1298.

Nelson, K. (1973). Structure and strategy in learning to talk. Monographs of the Society for Research in Child Development, 38(149), 1-2. https://doi.org/10.2307/1165788.

Παπαηλιού, Χ. Φ. (2005). Η ανάπτυξη της γλώσσας: Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα από την τυπική και αποκλίνουσα γλωσσική συμπεριφορά. Αθήνα: Παπαζήση.

Papaeliou, C.F., & Rescorla, L.A. (2011). Vocabulary development in Greek children: A cross-linguistic comparison using the language development survey. Journal of Child Language, 38(4), 861-887.

Ράλλη, Α.Μ. (2019). Γλωσσική ανάπτυξη. Βρεφική, παιδική & εφηβική ηλικία. Αθήνα: Gutenberg.

Rescorla, L.A. (2005). Assessment of young children using the Achenbach system of empirically based assessment (ASEBA). Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Review, 11(3), 226-237.

Rescorla, L.A., & Achenbach, T. M. (2002). Use of the Language Development Survey (LDS) in a National Probability Sample of Children 18 to 35 Months Old. Journal of Speech Language, and Hearing Research,45(4),733-43.

Rescorla, L., Achenbach, T., Ivanova, M.Y., Dumenci, L., Almqvist, F., Bilenberg, N., Bird, H., Wei Chen, Dobrean, A., Döpfner, M., Erol, N., Fombonne, E., Fonseca, A., Frigerio, A., Grietens, H., Hannesdottir, H., Kanbayashi, Y., Lambert, M., Larsson, B., ... Verhulst, F. (2007). Behavioral and Emotional Problems Reported by Parents of Children Ages 6 to 16 in 31 Societies. Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 15(3), 130-142. https://doi.org/10.1177/10634266070150030101.

Rescorla, L., Mirak, J., & Singh, L. (2000). Vocabulary growth in late talkers: Lexical development from 2;0 to 3;0. Journal of Child Language, 27(2), 293-311.

Rice, M., L., Oetting, J., Marquis, J., Bode, J., & Pae, S. (1994). Frequency of input effects on word comprehension of children with specific language impairment. Journal of Speech and Hearing Research,37, 106-22.

Rohrer-Baumgartner, N., Zeiner, P., Eadie, P., Egeland, J., Gustavson, K., Reichborn-Kjennerud, T., & Aase, H. (2016). Language Delay in 3-Year-Old Children With ADHD Symptoms. Journal of Attention Disorders, 20(10), 867-78.

Stanton-Chapman, T.L., Justice, L.M., Skibbe, L.E., & Grant, S.L. (2007). Social and behavioral characteristics of preschoolers with specific language impairment. Topics in Early Childhood Special Education, 27(2), 98–109.

Thal, D., & Tobias, S. (1992). Communicative gestures in children with delayed onset of oral expressive vocabulary. Journal of Speech & Hearing Research, 35(6), 1281-1289. https://doi.org/10.1044/jshr.3506.1289.

Thal, D., & Tobias, S. (1994). Relationships between language and gesture in normally developing and late-talking toddlers. J Speech Hear Res. 37(1), 157-70.

Thal, D., Bates, E., & Goodman, J. (1997). Continuity of Language Abilities: An Exploratory Study of Late- And Early-Talking Toddlers. Developmental Neuropsychology, 13, 239-273.

Thal, D., Tobias, S., & Morrison, D. (1991). Language and gesture in late talkers: a 1-year follow-up. J Speech Hear Res, 34(3), 604-12.

Toppelberg, C., & Shapiro, T. (2000). Language disorders: A 10-year research update review. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 2, 143-152.

Τσαούσης, Ι. (2009). Σύστημα Achenbach για Εμπειρικά Βασισμένη Αξιολόγηση (ΣΑΕΒΑ). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

SOCIAL WORK - VOLUME 37, ISSUE 2, YEAR 2023
© HELLENIC ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS
License CC-BY-SA 4.0
ISSN: 2944-9332

Relationship between language development and behavior problems in toddlers

Pappas Nikolaos[1]

[1] Social Worker MSW MSc, Adult Educator MSc, PhD Candidate University of West Attica (UNIVA)

ABSTRACT

This study aimed to investigate the relationship between language development and behavioral problems in 12-38 month-old toddlers with typical development. The study involved 120 children (68 boys and 52 girls) aged 12 to 38 months old. The results showed that no statistically significant differences regarding the comprehension of Phrases, Nouns, Expressive and Energy Words were found between the group of Typical Development Children and Vocabulary Delayed Children. There is however, a statistically significant difference in the Production of Nouns as well as in Nouns Production and Object Gesture, between TD children and children with LD. In terms of Object Gesture, there is also a statistically significant difference between children identified with LD who tend to show Nouns Gesture. Another statistically significant finding was that TD children can produce more Expressive and Functional Words in comparison to children with LD. Furthermore, according to the results, both sexes did not show statistically significant differences in Comprehension, Object Gesture, Nouns Production and the Combination of Production and Gesture. Finally, it appears that within this study children with more Emotional Problems, Physical Discomfort, or Attention Problems had a lower ability to understand communicative phrases.

Key-words: Language development, Behavioral problems, Infancy, Typical development, Vocabulary delay

Correspondence: Nikolaos Pappas, nikolaospappas7@gmail.com